

Emne nr. 51

HESJER

Det kan være tvil om det er riktig å sende ut en spørreliste om hesja og ikke samtidig ta med hele kornskurden og høyonna. Men vi har alt sendt ut en spørreliste om kornskurden, og har siden oppdagat at spørsmålene om kornhesja ikke var uttømmende så de må suppleres. Dessuten viser det seg at det knytter eg så mange interessante problemer til hesjingens historie at vi har ment det ville være riktig å konsentrere interessen om denne ene tingen, og få samlet inn alt det som kan fortelles om den i de forskjellige bygder.

Spørrelista er utarbeidet slik at en part av den gjelder for enkelte distrikter, og en annen part gjelder for andre distrikter, Når vi ikke har presisert hvilke distrikter de enkelte avsnitt gjelder, så er det fordi vi selv ikke har oversikt over disse forhold, men vi håper å få det når svarene er kommet inn. Vi ber likevel medarbeiderne lese gjennom hele spørrelista, slik at det blir svart på alt som det kan svares på, selv om svaret kommer til å lyde: "Nei", "Ukjent" eller lignende. Særlig ber vi medarbeiderne legge merke til spørsmål 42-45.

Vi har brukt ordene (loddrette) staurer og (vannrette) stenger i hesja. Det har vi gjort fordi vi ikke har full oversikt over hvilke ord som faktisk blir brukt om disse delene av hesja og mener at det da er rett å bruke slike generelle ord i spørrelista.

Til slutt minner vi om at vi får de verdifulleste svar hvis medarbeiderne går ut fra at ved NEG vet man ingenting om det som det er spurt etter, og derfor trenger opplysning om alle detaljer.

1. Heter det ei hes eller ei hesje? Hva heter det i flertall? Er det for eksempel slik at selve gjenstanden heter ei hes, men at gjerningsordet heter å hesje? Kjenner De andre nemninger for hesja og hesjinga?

2. Fantes det et samnavn på materialet i hesja, for eksempel hesjeved?
3. Har folk hesjet kornet? Er dette en forholdsvis ny skikk, eller er den så gammel at folk ikke har hørt tale om noe annet der i bygda? Dersom det siste er tilfelle, er det av interesse å få vite om tørking av korn på staur også er forekommet.
4. Dersom hesjing av korn er så gammel at folk ikke har hørt tale om noe annet, hvordan var da hesja laget, hvor mange vannrette stenger brukte en i høyden, hvordan og med hva var de vannrette stengene festet til de loddrette staurene?
5. Hva het de loddrette staurene (for eksempel hesjestaur) og hva slags treslag ble brukt? Fins det eksempel på at høge steiner var satt i rekke og brukt i stedet for staur?
6. Hva er forskjellen på ”staur” og ”påle”?
7. Hva het de vannrette stengene (for eksempel ei eller eit trod), og hva slags treslag var de av?
8. Hva het bandet som en bandt de vannrette stengene til de loddrette staurene med (hesjeband)? Material?
9. Hva kaltes mellomrommet mellom to loddrette staurer (golv, skot, rom, osv.)?
10. Satte en støtter mot hesja, og i tilfelle hvor mange, for eksempel en på hver side mot hever staur? Hva het en slik støtte (for eksempel ei skor(d)e)? Var den laget med kløft i enden? Hvilket gjerningsord bruktes (skor(da) e. annet)?
11. Hvordan ga folk opp lengden på hesja, for eksempel ved antall golv, skot, rom, osv.?
12. Var det noen regel som sa at en hesje skulle være på et bestemt antall rom i lengden, slik at man satte opp en ny hesje dersom en hadde mer korn enn det som gikk i en hesje med tradisjonsbestemt lengde?
13. Ble hesja tatt ned når kornet var kjørt inn, eller ble den stående år etter år?

14. Hvordan ble kornbandene lagt på eller mot den nederste stang? Var det f. eks. slik at en satte en rad med band på en eller begge sider av hesja med rotenden mot jorda og aksene bøyd (knekket) inn?
15. Hva het denne raden av band, for eksempel en røv?, og fantes det et tilsvarende gjerningsord å røve eller et annet? Fikk den nederste stanga et tilsvarende navn? Og hvor høyt opp fra bakken lå den?
16. Ble bandene lagt vannrett (med knekk) på de neste stengene, og var det dette som kaltes å hesje?
17. Fikk den øverste rad en særskilt behandling? Hva het den, for eksempel ein skur, og fikk den øverste stang et særskilt navn, for eksempel skurtrod?
18. Hadde folk et ord for å velge ut de tørre og la henge igjen mindre tørre band, for eksempel å skale?
19. Har folk i manns minne gått over til hesjer av tjæret garn eller av streng og i tilfelle når?
20. For de bygdens vedkommende der kornet er hesjet fra gammel tid, ber vi om opplysning om folk også har hesjet høyet fra gammelt og om det var noen forskjell på kornhesje og høyhesje i oppbygning og navneskikk. Bl.a. spørres det om det i høyhesja var like mange vannrette stenger i høyden som i kornhesja og om den ble støttet opp på samme måte som kornhesja,
21. om det var særskilte navn på nederste og øverste stang,
22. om hvor høyt den nederste stanga lå opp fra bakken, og
23. om hesjene ble stående etter at høyet var kjørt inn, eller om de ble tatt ned.
24. Ble graset kjemmet før det ble lagt i hesja, eller ble det bare ristet? Mente en at det ble jevnere tørk når en kjemmet?
25. Har folk i senere tid gått over til nye hesjetyper? Hvilke var det, og når foregikk det?

I enkelte bygder er kornet tørket på staur, men høyet er hesjet så langt tilbake i tiden, som noen kan fortelle. I dette tilfelle ønsker vi en mer utførlig beskrivelse av høyhesja, og har bl.a. følgende spørsmål.

- 26.Hvilket treslag ble hesjematerialene tatt av?
- 27.Satte en støtter mot hesja? Hvordan var de laget, hvor mange og hvilket navn?
- 28.Hva kaltes de vannrette stengene?
- 29.Hva kaltes de loddrette staurene?
- 30.Hvordan ble stengene festet til staurene? Navn?
- 31.Hvor mange stenger var det i høyden?
- 32.Var det spesielle navn for eksempel på nederste og øverste stang?
- 33.Hvor høyt opp fra bakken lå den nederste stanga?
- 34.Hva kaltes mellomrommet mellom to staurer?
- 35.Ble hesja tatt ned når høyet var innkjørt, eller stod den år etter år?
- 36.Ble graset kjemmet før det ble lagt i hesja eller bare ristet opp? Mente folk at en fikk jevnere tørk når en kjemmet?
- 37.Er det i manns minne kommet nye hesjetyper? Når og hvilke?

I enkelte bygder – det gjelder muligens halvparten av landet – er hesjing av høy kommet inn i sen tid, stort sett i de siste hundre år. I slike tilfelle ber vi medarbeiderne svare på spørsmålene 27-39 og følgende:

- 38.Vet folk å fortelle om når og hvordan det gikk til at folk begynte å hesje høyet, hvor skikken kom fra og hvem som kom med den, osv.? Har landbruksskolene vært medvirkende?

Noen steder har folk brukt såkalte vinterhesjer, dvs. hesjer hvor høyet ble stående til det ble kjørt inn om vinteren.

- 39.Kunne dette forekomme på heimejorda, eller var det bare i fjellet eller i utmarka?

- 40.Hva kaltes en slik hesje (fórgolv, vinterhesje)?
- 41.Var vinterhesja bare noe en tok til når været var så regnfullt at det var vanskelig å tørke på marka, eller var det tørt høy en la i vinterhesja?
- 42.Hvordan var vinterhesja laget, hvordan var fremgangsmåten, og hvilke navn var det på de forskjellige detaljer? Hvor stor var en vinterhesje i utstrekning og hvor stort var et (vinter)lass?
- 43.Vi er særlig interessert i å få klarlagt bruken av det merkelige ordet ”golv” som enkelte steder forekommer i forbindelse med hesja. Dersom våre spørsmål ikke er uttømmende på dette punkt, ber vi medarbeiderne fortelle mer om ordet, bl.a. om antall golv kan angi høyden av hesja. Eller om det kan være slik at ”stativet” heter golv, og det først blir hesje når graset (evt. kornet) er lagt i.
- 44.Hvordan ble hesjeveden oppbevart om vinteren?
- 45.Har det finnes såkalte stor-hesjer? Kan det gis en beskrivelse av den?